
II

Vida Udovič Medved
Univerza na Primorskem
Pedagoška fakulteta

UDK 373.32/.5:028.5:821.163.6–3.09Kosmač C.

RECEPCIJA CIRILA KOSMAČA PRI ŠTUDENTIH PEDAGOŠKE FAKULTETE

Prispevek osvetljuje recepcijo Cirila Kosmača pri študentih Pedagoške fakultete v Kopru; podatke smo pridobili z anketo 106 študentov generacije maturantov 2011, 2012 in 2013. Pri tem smo se oprli na osnovnošolski in srednješolski učni načrt za slovenščino in na aktualna berila z odlomki iz del Cirila Kosmača. Rezultati kažejo, da je med najbolj priljubljenimi Kosmačevimi deli novela *Tantadruj*.

Ključne besede: recepcija, Ciril Kosmač, učni načrt, berilo

Interpretacija Kosmačevih del je tesno povezana z raziskovalnim delom Helge Glušič, saj je njena znanstvena monografija *Pripovedna proza Cirila Kosmača* (1975) eden izmed najpomembnejših virov pri raziskovanju Kosmačevega opusa. Ob izidu je Matjaž Kmecl zapisal, da delo ni zastavljeno kot »monografija ‘nasploh’«, marveč kot »problem«; avtoričina pozornost je »zožena v zanimanje za posebno avtorjevo obnašanje znotraj nekaterih možnosti in meja te zvrsti« (Kmecl 1976: 236). Pronicljiv vpogled Helge Glušič v »avtorjevo obnašanje« glede na njegovo miselno, čustveno in imaginativno moč, vpeto v vse plasti njegovih pripovedi, se izkazuje v dognanjih o Kosmačevem ustvarjanju, povezanih z njegovim motivnim bogastvom, ki se razvija »skupno s pisateljevo osebnostjo, kar daje njegovi pripovedni prozi značaj avtobiografskega pisanja« (Glušič 1975: 6). Obsežnejše razprave o Kosmaču so mdr. prispevali tudi Franc Zadravec, Boris Paternu, Ivan Cesar, Manja Mercina.

Kosmač je predstavljen z reprezentativnimi odlomki iz del tako v osnovnošolskih kot srednješolskih berilih, saj je kanonizirani avtor. Maturantje generacije 2013 pa so se za pisanje maturitetnega eseja poglobljali v Kosmačev roman *Pomladni dan*.

V osnovnošolskem učnem načrtu za slovenščino (Poznanovič 2011: 72) sta med predlaganim seznamom branja v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju navedeni dve deli, in sicer *V gaju življenja* in *Pomladni dan*. Med besedili, ki so predlagana za obravnavo v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju, pa sta *Gosenica* in *Sreča* (prav tam: 71). Ciril Kosmač je omenjen med avtorji, ki naj jih spoznajo osnovnošolci v 9. razredu, in sicer: »Učenci pregledno poznajo književnike in njihova dela« (prav tam: 69). V učnem načrtu za slovenščino v gimnaziji je med obveznimi besedili za obravnavo navedena Kosmačeva *Sreča* (Hedžet Krkač 2008: 26). Med *Predlogi prostoizbirnih književnih besedil za individualno in skupinsko delo ter aktualizacijo* sta v razdelku *Slovensko pripovedništvo v drugi polovici 20. stoletja* predlagani dve Kosmačevi pripovedi, to sta *Balada o trobenti in oblaku* in *Tantadruj*.

Za pričujoči prispevek nas je zanimalo, kakšna je recepcija Kosmača pri študentih Pedagoške fakultete v Kopru, program razredni pouk, ki so maturirali v letih 2011, 2012 in 2013. Študentom prvega, drugega in tretjega letnika smo v maju 2014 razdelili anketni vprašalnik, ki ga je rešilo **106** študentov. Vseboval je devet vprašanj, in sicer so štiri predvidevala kratek odgovor, pet pa jih je bilo izbirnega tipa. Leta 2011 je maturiralo **33**, leta 2012 **28** in leta 2013 **45** študentov. Splošno gimnazijo (v nadaljevanju G) je zaključilo **59** (56 %) študentov, predšolsko vzgojo z maturo (v nadaljevanju PV) **25** (24 %) ter ekonomsko srednjo šolo in druge srednje šole z maturo (v nadaljevanju E) **22** (21 %) študentov.

Na vprašanje, kako pomemben je bil v srednji šoli pouk književnosti, smo dobili naslednje odgovore: *zelo* 10 % (G 5 %, PV 3 % in E 3 %), *precej* 54 % (G 30 %, PV 11 % in E 12 %), *ne zelo* 40 % (G 21 %, PV 9 % in E 6 %) in *sploh nič* 0 %. Pouk književnosti je bil *zelo* in *precej* pomemben 64 % študentov, kar kaže na razmeroma dober odnos do sprejemanja književnosti v srednješolskem izobraževanju. Še vedno pa je več kot tretjina (36 %) takšnih, ki je izbrala odgovor o pomembnosti pouka književnosti *ne zelo*, zanje namreč književni pouk v srednji šoli ni bil ravno pomemben.

Pri naslednjem vprašanju smo navedli naslove petih Kosmačevih del, ki so med navedenimi v učnem načrtu za slovenščino v osnovni in srednji šoli; predvidevali smo, da so jih prebrali v celoti in ne le odlomka v berilu. Novele *Balada o trobenti in oblaku* ni prebral v celoti nihče izmed sodelujočih, *Tantadruja* je prebralo 43 % študentov (20 G, 13 PV in 13 E). Študentje, ki so zaključili gimnazijo pred letom 2013, torej generaciji 2011 in 2012, so prebrali v celoti *Tantadruja*, medtem ko je generacija gimnazijskih maturantov 2013 prebrala v celoti predpisani roman za maturitetni sklop *Pomladni dan*, vseh študentov, ki so prebrali navedeni roman, je 15 % (14 G, 1, PV in 1 E). *Sreče* ni v celoti prebral noben študent, *Gosenico* sta prebrala dva (1 PV in 1 E). Zanimivo je, da so gimnazijski maturanti (24 %) prebrali obe deli, to sta *Tantadruj* in *Pomladni dan*, kar ne velja za oba druga srednješolska programa, pač pa je 8 % vprašanih iz navedenih programov (2 PV in 7 E) prebralo po dve drugi Kosmačevi deli, in sicer *Gosenico* in *Tantadruja*, 8 % študentov (7 PV in 2 E) pa ni prebralo nobenega dela v celoti.

Če so prebrali katero izmed navedenih del v celoti, so napisali v eni ali dveh povedih, o čem delo govori oz. s čim jih je pritegnilo. Najnatančneje so opisali, o čem govori pripovedno delo, gimnazijski maturanti, manj natančni so zapisi maturantov predšolskega programa in programa ekonomski tehnik in drugih srednjih šol. O romanu *Pomladni dan* je zapis prispevalo skupaj 13 % študentov (11 G, 2 E in 1 PV), o noveli *Tantadruj* 40 % študentov (16 G, 13 PV in 13 E), o *Gosenici* pa 5 % zapisov (3 G, 1 PV in 1 E). 8 % gimnazijskih maturantov je kratke zapise prispevalo za dve pripovedi, *Pomladni dan* in *Tantadruj*. Nobenega zapisa o prebranih besedilih ni bilo zaslediti pri 31 % študentov (16 G, 11 PV in 6 E). Največ študentov (40 %) je v celoti prebralo Kosmačevega *Tantadruja*.

Ob pripovedih *Pomladni dan* in *Tantadruj* so zanimivi njihovi naslednji zapisi:

Pomladni dan govori o Kosmačevem življenju v času vojne in po njej. Opisuje razmere v družini, ko v družino sprejmejo Kadetko.

Tantadruj pripoveduje o vaškem posebnežu, ki išče način, kako bi umrl.

Pomenljiv je še zapis, ki poudarja »barvitost slovenskega avtorja«, in sicer:

Pomladni dan govori o Kosmačevem življenju oz. njegovem otroštvu. Bilo je zelo barvito in kljub temu, da je to delo slovenskega avtorja, mi je bilo zelo všeč.

Posebej nas je zanimalo, iz katerih Kosmačevih del so pri književnem pouku v osnovni in srednji šoli natančneje obravnavali odlomke. *Balado o trobenti in oblaku* je pri književnem pouku obravnavalo 12 % študentov (6 G, 3 PV in 4 E), *Tantadruja* 31 % (18 G, 8 PV in 7 E), *Pomladni dan* 15 % (12 G, 2 PV in 2 E), *Srečo* 2 % (PV) in *Gosenico* 6 % študentov (3 G, 2 PV in 1 E).

Edini odlomek iz Kosmačevih besedil, ki je v osnovnošolskem berilu, je *Gosenica*, spomnilo se ga je le šest študentov, kar pomeni, da je kljub izjemni motiviki pripoved odšla postopoma v pozabo. Prejšnje vprašanje potrjuje, da *Gosenice* skoraj ni več v bralnem obzorju študentov. Ponovno se je potrdilo, da je *Tantadruj* tudi med odlomki najpogosteje obravnavan pri književnem pouku, saj ga je navedlo kar 31 % študentov. *Pomladni dan* je s 15 % na drugem mestu glede na obravnavo odlomka pri književnem pouku, pri čemer moramo upoštevati, da je generacija študentov 2013 imela prav to pripoved za maturitetni sklop, zato predvidevamo, da so obravnavali določene odlomke poglobljeno pri pouku.

Kaj je študentom najbolj ostalo v spominu pri obravnavi odlomka iz navedenih del? Za način pripovedovanja (modernistični postopek) se je odločilo 11 % študentov (6 G, 3 PV, 3 PV), za predstavitev značilnosti/posebnosti književnih likov 31 % (18 G, 8 PV, 7 E), za groteskne in humorne prvine v pripovedih 15 % (12 G, 2 PV, 2 E), za motive boja za obstanek in motiv usode kot smrti 2 % (E) in za način predstavljanja motivov s simboli 6 % študentov (3 G 2 PV 1 E). Nekateri študentje so se odločili za več kot le eno prvino, ki jim je ostala v spominu pri obravnavi

odlomkov, tj. 27 % študentov (20 G, 4 PV, 5 E). Za nobeno izmed navedenih prvin se ni odločilo 8 % študentov (4 PV in 4 E).

Študentje so iz odlomkov navedenih besedil, ki so v osnovnošolskih in srednješolskih berilih, prebrali dele besedila in jim dopisali manjkajoče naslove: *Gosenica*, *Sreča*, *Pomladni dan*, *Balada o trobenti in oblaku* ter *Tantadruj*.

- a) Ko sem se po šestih dneh, ki sem jih prebil v temi, ob kruhu in vodi, vrnil iz podzemlja v svojo celico – bilo je triindvajsetega maja – sem takoj planil k oknu. Mladika je bila še zmeraj tam in na njej še dva lista.
- b) O Tinkinem otroku so veliko govorili, kajti takle porod je na vasi velik dogodek. »No, zdaj jo je pa doletela sreča. Živa, krščena in še neumna povrhu,« je rekel Cestarjev hlapec, ki je bil znan po svojem strupenem jeziku in ki je tiste dni pil, ker je tudi sam nekaj škilil za Tinko.
- c) K pogrebu nisem šel, ker sem bil precej slaboten, pa tudi zato ne, ker nisem imel primerne obleke in primernih čevljev. Čeprav me je takrat, posebno pa še kasneje marsikdaj zapekla vest, ker nisem mame pospremil do groba, mi je bilo vendar prav, da sem lahko ostal doma.
- d) Temnikar je vzdignil glavo. Pod košatimi obrvmi se je vžgal jasen pogled. Švignil je po strmem in zasneženem pobočju. Za hip je obstal v Robeh pod ostrim Vranjekovim grebenom, nato pa se je vzdignil više, na jekleno modro nebo. Tam, že prav na robu, se je v zimskem soncu še rahlo pozibaval lep in bel oblak njegovega življenja.
- e) Ko je bil še majhen in so mu vaški otročaji nagajali, se je njegova nesrečna mati zmeraj prepirala s sosedami; s prstom je kazala otročaje, ki so stali v primerni razdalji, ter se kriče pritoževala, da mu je nagajal »ta in ta in ta druja«.

Vse naslove je pravilno napisalo 67 % študentov (43 G, 17 PV in 11 E), samo naslov *Tantadruj* 9 % (5 G, 1 PV, 3 E), naslove *Gosenica*, *Pomladni dan* in *Tantadruj* 2 % (1 G, 1 PV) in naslove *Gosenica*, *Sreča* in *Tantadruj* 1 % (1 G), *Balada o trobenti in oblaku* in *Tantadruj* 1 %, *Gosenica* in *Tantadruj* 2 % (G). Napačnih pripisov naslovov je bilo 14 % (5 G, 4 PV in 6 E). Nobenega naslova pa niso napisali 4 % študentov (1 G, 2 PV in 1 E).

Na vprašanje, kaj menijo o Kosmačevih literarnih delih, so se študentje odločali med naslednjimi trditvami:

- a) Kosmačeva dela berejo radi predvsem Primorci, saj so dela postavljena v ta prostor.
- b) Kosmačeva dela napovedujejo v slovenski književnosti modernistični slog pisanja, zato jih tudi beremo v šoli.
- c) Književne osebe so predstavljene na doživljajsko prepričljiv način, bralec z lahkoto sledi dogajanju.
- d) Kosmač spada med kanonske avtorje, zato je vreden branja.

Za trditev a) sta se odločila 2 % študentov (1 G, 1 PV), za b) 25 % (14 G, 10 PV in 2 E), za c) 41 % (21 G, 7 PV in 15 E), za č) 11 % (10 G, 1 PV, 1 E), za a) in c) 3 % (G), za b) in c) 5 % (4 G, 1 E), za b) in č) 2 % (1 G, 1 E), za a) in b) 1 %

(PV), za a) in č) 2 % (1 G, 1 PV), za c) in č) 1 % (PV), za a), b) in c) 1 % (G), za b), c) in č) 1 % študentov (G).

Za nobeno izmed navedenih trditev se ni odločilo 6 % študentov (2 G, 3 PV, 2 E). Najprepričljivejša prвина, za katero se je odločilo kar 41 % vseh študentov, tj. doživljajsko prepričljiv način upodobitve književnih oseb, kaže, da so bili pri izbranih odlomkih usmerjeni predvsem v čutno-domišljijško predstavo književnih oseb, ki pri Kosmaču izstopajo iz povprečnega bivanjskega okvira vsakdanjega življenja. Helga Glušič v sklepnem poglavju poudarja prav osebno pisateljevo udeležnost pri oblikovanju motivike, v kateri je doživeta resničnost pomembna podlaga za upodobitev izjemnih književnih oseb:

Osebno doživetje in osebna udeležnost v doživetjih domače vasi, ki jih sporoča v svojih pripovednih besedilih, sta tudi prvi pobudi za njegovo ustvarjanje. Ves čas Kosmačevega pisateljevanja ostane ta princip doživljanja resničnosti in njenega oblikovanja njegov temeljni ustvarjalni način. (Glušič 1975: 125.)

Odgovori študentov so v največjem številu priklicali bralno izkušnjo, povezano s pripovedjo *Tantadruj*.

Z anketo smo želeli ugotoviti, ali študentje pedagoške fakultete po maturi še prepoznajo Kosmačevo motiviko, slogovne prvine in književne osebe, ki so jih proučevali pri književnem pouku v srednji šoli. Diplomanti pedagoške fakultete programa razredni pouk bodo namreč čez nekaj let sami učitelji književnosti in bodo predvsem s svojimi osebnimi bralnimi izkušnjami oblikovali mlade bralce na poti h kultiviranemu branju.

Viri

Ambrož, Darinka, idr., 2003: *Branja 3: Berilo in učbenik za 3. letnik gimnazij in štiriletnih strokovnih šol*. Ljubljana: DZS.

Ambrož, Darinka, idr., 2003: *Branja 4: Berilo in učbenik za 4. letnik gimnazij in štiriletnih strokovnih šol*. Ljubljana: DZS.

Glušič, Helga, 1975: *Pripovedna proza Cirila Kosmača: Razvoj motivike in načini njenega oblikovanja*. Ljubljana: Slovenska matica.

Honzak, Mojca, idr., 2008: *Skrivno življenje besed: Berilo za deveti razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Hedžet Krkač, Mira, idr., 2008: *Učni načrt SLOVENŠČINA. Gimnazija; splošna, klasična, strokovna gimnazija*. <http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_SLOVENSČINA_gimm.pdf>. (Dostop 17. 5. 2014.)

Kmecl, Matjaž, 1976: Helga Glušič, Pripovedna proza Cirila Kosmača. *Jezik in slovstvo* 21/7. 234–236.

Poznanovič, Mojca, idr., 2011. *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

<http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf>. (Dostop 17. 5. 2014.)